

IN MEMORIAM

ВЕСЕЛОВА ОЛЕКСАНДРА МИХАЙЛІВНА

20 червня 2015 р. відійшла у Вічність Олександра Михайлівна Веселова – дружина, мати, жінка, колега, щира і справжня українка, учений-історик, невтомна й надивовижу працююча людина, знаний дослідник соціальної історії, політичних репресій та радянських голодоморів в Україні 1930–1940-х рр. Вона дбала про відтворення історичної правди, про її збереження та поширення, нехтуючи власним здоров'ям та особистим життям. Воскресаючи пам'ять про невинно убієнних українських селян – жертв голодоморів 1932–1933, 1946–1947 рр., упорядковуючи збірники спогадів очевидців геноциду в Україні Олександра Михайлівна особисто спілкувалася з сотнями дітей тих голодних років, які й у дорослому віці не могли подолати глибокого страху, нестерпного болю та невимовного гніву. Записані й опубліковані нею спогади, крім унікального

джерела, сприяли зціленню, душевному спокою очевидців голодоморів, прозорінню суспільства, ураженого вірусом сталінізму та радянщини.

Толерантна людина, професійний історик, чуйна і дбайлива мати, берегиня сімейного затишку, готова до самопожертви задля здоров'я рідних, але ціною власної недуги, яка разом з фізичним перевантаженням і переживанням за долю України – виснажували її...

У науковому доробку О.М.Веселової чимало праць про пам'ятники і пам'ятні знаки, які увічнювали святість і жертвовність українських селян, полеглих на чорноземях від штучно створеного голоду. Дбаючи про увічнення їхньої пам'яті, дослідниця торувала власний шлях до Храму, стелячи його науковими розробками, меморіальними статтями, монографіями, збірниками архівних документів, спогадів свідків тих лихих часів. Усе це вона залишила для сучасного покоління, для дослідників, для України...

О.М.Веселова народилася 17 серпня 1939 р. у с. Колотилівка (Красноярузький р-н Белгородської обл.). Дитиною відчула наслідки війни й голоду 1946–1947 рр. Вищу освіту здобула на історично-філософському факультеті Київського державного університету (1965 р.), а перед тим закінчила Дніпропетровське педагогічне училище. Упродовж п'яти років працювала в Київському університеті та президії Академії наук УРСР. До академічного Інституту історії (на посаду молодшого наукового співробітника) прийшла 1970 р. У 1982 р. захистила кандидатську дисертацію на тему «Підготовка та виховання кваліфікованих кадрів робітничого класу в системі профтехосвіти УРСР (1966–1970 рр.)». Працювала над підрозділами колективних монографій із проблем соціально-класової

структури УРСР 1960–1980-х рр. Із 1984 р. старший науковий співробітник відділу сучасної історії України, а з 1998 р. – відділу історії України 20–30-х рр. ХХ ст.

Дослідницький хист і непохитна громадянська позиція О.М.Веселової виявилися на ґрунті вивчення причин, обставин і наслідків голодоморів. Починаючи з дня заснування (27 червня 1992 р.) вона – громадський активіст в Асоціації дослідників голодоморів в Україні. Одна з перших її публікацій стосувалася голоду 1946–1947 рр. (вийшла друком 1995 р., хоча текст доповіді було виголошено у вересні 1993 р. на міжнародній конференції в Києві). О.М.Веселова впорядковувала та, за сприяння М.Коця, 1996 р. опублікувала перший у нашій країні збірник документів і матеріалів про голод 1946–1947 рр. Особисто переймалася скликанням міжнародної наукової конференції з причин і наслідків повоєнного голоду, збирала та видала спонсорським коштом М.Коця відповідні матеріали (1998 р.). Виступила співавтором книги «Голодомори в Україні: 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947: Злочини проти народу», яку двічі перевидавали (2000, 2008 рр.). Написала історію створення та діяльності Асоціації дослідників голодоморів в Україні, упорядковувала збірник праць її членів (2002 р.). Статті О.М.Веселової про цю громадську організацію українських і зарубіжних дослідників уміщено в «Енциклопедії історії України» (т.1, 2003 р.), у збірнику наукових праць академічного Інституту історії України. Упорядкований нею двотомник спогадів очевидців Голодомору 1946–1947 рр. став останнім у науковому доробку дослідниці, її лебединою піснею.

За своє тернисте життя О.М.Веселова написала понад 200 наукових праць, з яких більше 100 – про радянські голодомори. Її статті друкувалися в газетах («Думська площа», «Демократична Україна», «Самостійна Україна», «Голос України»), в «Українському історичному журналі», у міжвідомчому збірнику наукових праць «Проблеми історії України: факти, судження, пошуки» та ін.

О.М.Веселова – один з упорядників «Національної книги пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні» та «Національної книги пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні: Місто Київ» (2008 р.), а також автор окремих розділів, які стосувалися увічнення пам'яті у спогадах самих очевидців. Неперевершеним за обсягом і географією залишається двотомне (кожен – майже тисяча сторінок) видання спогадів свідків Голодомору 1932–1933 рр. («Пам'ять народу: геноцид в Україні голодом 1932–1933 років: Свідчення», 2009 р.). Упродовж 20 років, починаючи з її першого збірника документів 1996 р. і завершуючи останнім у 2015 р., О.М.Веселова була автором, рецензентом, упорядником та відповідальною за випуск 21 видання Асоціації дослідників голодоморів в Україні.

Брала активну участь у багатьох міжнародних наукових конференціях, які відбувалися 1993–2013 рр. в Україні, Росії, Угорщині, Німеччині, США. Деякі статті О.М.Веселової перекладено німецькою, угорською, англійською мовами, опубліковано в іноземних часописах. Неодноразово ставала науковим консультантом документально-публіцистичних фільмів («Технологія геноциду», «Живі»). Упорядковувала збірку документів і матеріалів про діяльність ОУН та УПА в Україні. Брала на себе непосильний тягар, але знаходила сили, натхнення й волю завершувати розпочате, давати інтелектуальне життя археографічним і меморіальним виданням. Держава відзначила дослідницю званням заслуженого працівника культури України (2005 р.), а також орденом княгині Ольги III ст.

Історична пам'ять для О.М.Веселової була не сумою знань, особистих рефлексій історика, а значно глибшим і ширшим контекстом. Задокументована нею пам'ять про голодомори узгоджувалася з її особистими морально-християнськими цінностями, совістю, які непокоїли й водночас надихали на звитягу. Пам'ять і совість – парні категорії людського сумління, тому совість кожного з нас, хто знав і працював разом з Олександрою Михайлівною, спонукає пам'ятати цю добру й чуйну людину. Пам'ять сильніша за смерть!

В.І.Марочко (Київ)